OMUZUMDA HEMENÇE

CUMHURİYET DEVRİNDE BİR MEDRESE TALEBESİNİN HATIRALARI

ALİ KEMAL SARAN

TİMAŞ

Hatırat Kitaplığı

OMUZUMDA HEMENÇE

CUMHURİYET DEVRİNDE BİR MEDRESE TALEBESİNİN HATIRALARI

ALİ KEMAL SARAN

DÜNYAYA GELİŞİM, AİLEM VE AKRABALARIM

Saat mısın; bir an mısın?
Evrende lâ mekân mısın?
Sonsuza dek koşan mısın?
Dur kendini anlat bana…

DÜNYAYA GELİŞİM VE AİLEM

Evimizin demirbaş kitaplarından Gelibolulu Yazıcıoğlu Muhammed'in[1] manzum *Muhammediye* adlı eserinin başlangıç kısmına düşülen nota göre, 15 Mayıs 1934 tarihinde Of'a bağlı ve o zamanlar henüz ilçe olmayan Kadahor nahiyesinin *Yukarı Hopşera*[2] (Akdoğan) köyünde dünyaya gelmişim. Baba tarafından dedem Ali'nin adı bana verilmiş.

Dedem, belki de sarışın ve beyaz tenli olduğu için "Beyaz" lakabı ile tanınırdı. Rahmetli dedemin babası, yani kurt dedem de Muhammet idi. Dedem Ali'nin hanımı, babaannem Hamide, dayı tarafından Abdurrahmanoğulları'ndan İbrahim'in kızı idi. Babama da "Muhammet" adı, dedesine atfen verilmişti. Aynı akrabadan, Abbas ve Şerife'den doğmuş olan annem Havva ise halasına gelin gitmişti.

---

1 Muhammed Bîcan: Türk şairi. Öğrenimini İran ve Maveraü'n-Nehir'de yaptıktan sonra Ankara'ya gelerek, Hacı Bayram-ı Velî'nin öğrencisi oldu. Daha sonra Gelibolu'ya giderek yaptırdığı zâviyede ölümüne kadar yaşadı. Burada *Risalet-i Muhammediye ve Envaru'l-Aşıkîn* adlı eserlerini yazdı.

2 Eski belgelerde *Hopşara-i Ulya* adı ile anılan köyümüz, Çankara ilçe merkezinin kuzeybatısında gittikçe yükselen bir sıradağın üst yamaçlarında yer alır.

Babaannem Hamide, dedemin ölümünden sonra fazla yaşamadı. Babamın, kendisinden küçük olan kız kardeşi Hamdiye, diğer adıyla Şahsene'den başka iki de ağabeyi bulunmaktaydı. Yani amcalarım Hasan ve Hüseyin. Her iki amcam da henüz yeni evli ve çocuksuz olarak Birinci Cihan Harbi'ne katılmışlardı. Birisi Sarıkamış'ta çarpışırken şehit olmuştu. Diğeri de bir rivayete göre Ruslara esir düştüğü söylense de akıbeti belli olmadığından, nihayet Anadolu topraklarından harbe gidip de gelmeyen diğer niceleri gibi *mefkud* olarak kaydolmuştu.[3]

Kendimden başka, birisi benden küçük üç kız kardeşim oldu. Ablalarım sırasıyla Ayşe, Fadime ve kız kardeşim Gülendam.

Babam, *Battal Gazi* kitabında geçen Gülendam isminden ilham alarak bu adı kız kardeşime vermişti. Benden üç yaş küçük olan Gülendam, dört yaşında iken adını bilemediğim ateşli bir hastalıktan öldü. Ortanca ablam Fadime, 1990 yılının Ağustos ayında, solunum yetersizliğinden vefat etti. Büyük ablam Ayşe ise halen hayattadır.

KÖYÜMÜZ

Üç mahalleden ibaret olan köyümüz, ilçe merkezini Trabzon'a bağlayan devlet karayolu üzerinde, sol taraftaki yamaca yaslanır. Dedemden kalan evimiz, köyümüzün en üstteki ve eski adıyla *Kutɟunga* Mahallesi'nde, *Koçiyoɟ* denilen orta mahalle ile aramızı ayıran bir sırt üzerinde yer alır. Mahallemizin üç tarafını çevreleyen tepeler, yer yer koyu yeşil bir orman örtüsüyle, yer yer çalılıklarla kaplıdır. Güneybatısı Solaklı Deresi'nin karşısındaki köylere bakar. Orta kısmı hafif eğimli bir arazi yapısına sahip olup, evlerin çoğu karşı karşıya ve birbirlerini görür durumdadır. Çocukluğumda 80 hane olan mahallemizin en az 70 hanesi meskun bulunmaktaydı. Bugün ise, yaz-kış oturulan evlerin sayısı neredeyse üçte bire kadar düştü.

Köyde aynı soyadı taşıyan akrabalarımıza ait üç ev daha bulunmaktaydı. Bunların ikisi dayılarıma, biri de kısmen bize ait idi. Eskiden aynı kökten geldiğimiz halde, şimdi değişik soyadları

3 Mefkud: Ölümü ve hayatı kesinlikle belli olmayarak ortadan kaybolmuş kişidir. O zamanlar geçerli olan İslâm hukukuna göre belli bir süre geçmeden mefkudun malı taksim olunmaz ve karısı evlenemezdi.

Babaannem Hamide'nin nüfus kaydı.

taşıyan akrabalarımız da vardır. Bunlar, *Karamehmetoğulları* ile daha sonra Bayram ve Caymaz soyadını alan komşularımızdır. Aslında çok eskiden bizlere de Bayramoğulları denirmiş. Daha sonra, bazı resmî belgelerde de görüleceği gibi Sarıhüseyinoğulları diye anılmaya başlanmışız. Dayı tarafım, bizlerle aynı akrabadan oldukları halde bir ara *Abdurrahmanoğulları* diye anılagelmişlerdir. Soyadı Kanunu çıktıktan sonra her iki taraf da Saran soyadını almıştır.

Asılları itibariyle köyümüzde bulunan diğer akrabalar; *Karamehmetoğulları, Kadınumanoğulları, Müftüoğulları, Ömerefendioğulları, Karaibrahimoğulları, Karaalioğulları, Velioğulları, Hacıömeroğulları, Hacıalioğulları, Damaoğulları, Demircioğulları, Kamburoğulları, Hacıkerimoğulları, Huşutoğulları, Yağbaoğulları, Kamiloğulları, Mollaabdioğulları, Cibodiroğulları ve Aşkaboğulları* gibi farklı lakaplarla anılırlar.

DEDEMİN ÖLDÜRÜLÜŞÜ

Baba tarafından dedem Ali, 45 yaşlarında iken bir cinayete kurban gitmişti. Annesinden kendisine kalan bir arazi konusunda çıkan anlaşmazlık nedeniyle bir gece dayısının oğullarıyla tartışmış, onların evinden ayrıldıktan kısa bir süre sonra eve dönüş yolunda iken kendisine pusu kurulması sonucu hunharca öldürülmüştü.

Cinayet sonrasında, olayın aydınlatılması ve katillerin ortaya çıkarılması için Of jandarması tarafından büyük bir gayret gösterilmiş, zanlılar Karaibrahimoğulları'ndan Ömer ve Hamdi, tutuklanarak uzun bir sorgulama sürecinden geçirilmişlerdi. Ancak bu kişilerin günlerce dayak ve işkenceye tabi tutulmaları da suçlarını itiraf ettirmeye yetmemişti. Hatta rahmetli annemin anlattığına göre, kendilerini taciz eder ve suçlarını kabul ettirmeye yöneltir diye jandarmalar evlerinin çatısındaki kiremitleri gözlerinin önünde kırar, tarlalarında bulunan henüz yetişmemiş mısır fidelerini kopartırlarmış.

İnsan, adil sorgulama konusunda birçok eksiklik bulunan o günkü ceza kovuşturma sistemi ile bugünkünü karşılaştırmadan edemiyor. Bize epeyce garip gelse de, o günün ekonomik ve sosyal durumu, insanların içinde bulundukları fakirlik ve geçim şartlarındaki yetersizlikler göz önünde bulundurulduğunda, zanlıların suçlarını itiraf etmeleri için izlenen bu metodların ne kadar etkili olabileceği anlaşılır. Bütün bunların neticesinde, katiller epeyce bir süre hapiste yatmak suretiyle cezalarını önemli ölçüde çekmişlerdi.

Çaykara çevresinde cinayet olayları pek ender meydana geldiği için, dedemin öldürülmesi büyük bir tepki ve infiale neden olmuştu. O zamanlar henüz delikanlılık çağında bulunan ve olayı yeterince değerlendiremeyen babam büyüdükten sonra, bütün kışkırtmalara rağmen babasının katillerinden öc almamış ve "Suçlu kendileridir. Ben yetim büyüdüm. Onların çocukları da yetim kalmasın. Üstelik, katilin bunlardan kim olduğunu da kesin olarak bilmiyorum. Onun için hakkımı ahirete bıraktım." diyerek işi Allah'a havale etmişti. Kuvvetle muhtemeldir ki konu komşu ve diğer akrabalar, onu işlenen bu zalim cinayet karşısında sessiz kalmayıp intikam

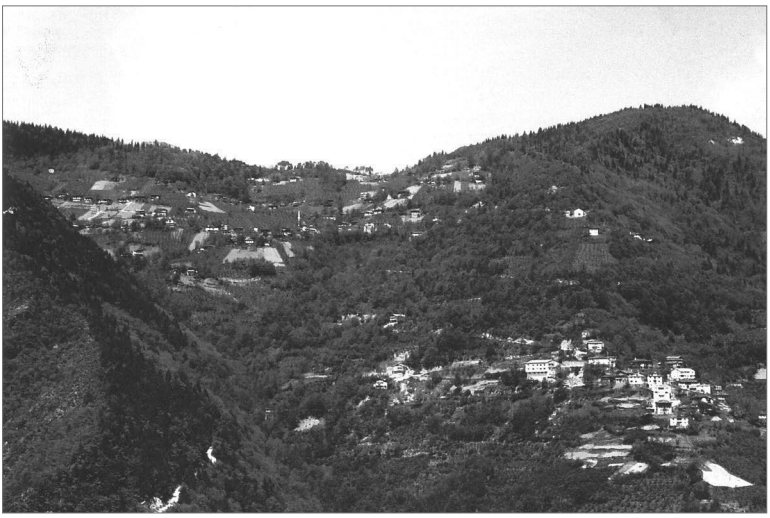

Yukarı Hopşera'nın genel görünüşü. Üst tarafta Kutsunga, aşağıda Haranikas Mahallesi. Dik yamaçlar ve küçük tarlalar arasında köy evleri.

alması konusunda teşvik de etmişlerdi. Ancak, kendisi hiçbir zaman insanlığın bu en eski suçuna iştirak etmeye meyletmemişti.

Rahmetli babamın göstermiş olduğu bu dinî ve insani tavır, beni bugün bile onurlandırır. Ayrıca bu olay karşısındaki engin sabır ve tevekkülü, Doğu Karadeniz'in bazı ilçelerinde devam eden diğer kan davaları ile karşılaştırıldığında son derece düşündürücü olup, pek çok kişi tarafından örnek alınacak bir tavır olarak gösterilmiştir.

Katil zanlıları Karaibrahimoğulları'ndan Ömer ve Hamdi, hayatları boyunca öldürülme korkusu içinde yaşamışlar; yolda yürürken hiçbir zaman babamın önüne geçmedikleri gibi daima ondan kaçmışlardı.

Rahmetli babamın büyük bir engin gönüllülük ve metanetle benimsediği bu tavır, daha sonraki dönemlerde gelenler tarafından da sürdürülmüş, karşı tarafla olan münasebetler medeni seviyesini her an koruyagelmiştir.

HAMDİYE HALAM

İbadete düşkün birisi olan Hamdiye halam, hiç evlenmemiş ve 30 yaşlarında iken salgın bir hastalığa yakalanarak namaz esnasında

Kutsunga Mahallesi'nden bir başka görünüş.

vefat etmişti. Bu hastalık muhtemelen tifo idi. Annemin anlattığına göre, o yıllarda tifo öylesine etkili olmuş ki, yöreyi çepeçevre saran bu uğursuz hastalık her evden en az birkaç kişiyi alıp götürmüş.

O dönemler, büyük bir kâbus halinde çevreyi saran bu hastalığın yaygınlığı ve seyri hakkında neredeyse hiçbir resmî kayıt yok. Ancak, en az savaşlar kadar; belki kadın, çocuk ve yaşlıları da pençesine aldığı göz önünde bulundurulduğunda savaşlardan daha da ölümcül olduğu muhakkak. Ancak derin bir acı ve ızdırap doğuran o dönem; hastalıktan ölenler için anlatılan hikâyeler, savaşa gidip hakkında haber alınamayanlar ya da şehit olanlar için yakılan ağıt ve türküler ve diğer sözlü kültür örnekleriyle hâlâ hatıralarda yaşıyor.

MİLLETİ BİZAR EDEN HASTALIKLAR

Benim çocukluğumda da, köy halkı ve özellikle yaşıtım olan çocuklar sıkça bulaşıcı hastalıklara yakalanırdı. En çok görülen hastalıklar; sarılık, zatürre, sıtma ve kabakulak idi. Sıtmadan muzdarip olanlar yazın ortasında bile tir tir titrerler ve dişleri birbirlerine çarpacak hale gelirdi. Sarılık için doktora gidilmez, kocakarı

ilaçları tatbik edilmekle yetinilirdi. Genellikle salgında sıtmaya yakalananlara Çaykara'dan satın alınan kinin hapı verilirdi.

Köylüler bazı hastalıklara yakalandıklarında, yaralanma ya da kesik olduğunda ilk başvurdukları kişi, köyümüz halkından askerliğini sıhhiyeci olarak yapan *Kehato Oğlu* Sıhhiye Mustafa Yılmaz'dı. Aslında tıbbi bilgisi, sağlık memuru olmasından kaynaklandığı halde, kendisine sıkça başvurulması neticesinde kazandığı tecrübe nedeniyle halk arasında "doktor" adıyla ün salmıştı. Yakın çevrede doktor olmaması veya doktora görünmenin yüksek maliyeti nedeniyle, pek çok zorlu tıbbi vakaya müdahale etme cesareti göstermesi de bu alandaki maharetini artırmıştı. O derecede ki, Sıhhiye Mustafa elindeki yetersiz alet ve edevatla ilerlemiş iltihaplı yaralara dâhi müdahale eder ve onları başarıyla tedavi ederdi.

ABLALARIM VE SEL FELAKETİ

Büyük ablam Ayşe, Of-Çaykara Boğazı'nda büyük tahribata ve can kaybına sebep olan 1929 "Sel Senesi"nde dünyaya gelmiştir. O zamanlar *Kondu*[4] nahiyesine bağlı Zincirlitaş (*Veçono*) köyüne gelin gitmiş ve Paşalıoğulları'ndan Sadık oğlu İbrahim Başal ile evlenmiştir. Kendisinin erkek evladı hiç olmamış, ancak Fadime, Aliye ve Asiye adlı üç kız yeğenim olmuştur.

Ablamın doğum yılına rastlayan bu büyük sel felaketi, Çaykara Boğazı için neredeyse bir milat olarak kabul edilmişti. Hâlâ bugün bile yaşlı insanlar tarafından geçmiş bir olaydan bahsedilirken, *selden önce* veya *selden sonra* diye tarih verilir. Sel, yöre insanını öylesine korkutmuştu ki, bu büyük felaketin sonucu neredeyse Zeno köyü hizasına kadar yükselen sel sularının, küçük gemilerin yüzeceği derinlikte bir göl halini aldığı çocukluğumda büyükler tarafından hikâye edilirdi.

Gök yarılmışçasına ve bardaktan boşanırcasına günlerce yağan yağmurun sonucu dağlardan gelen sular, Solaklı Deresi'nin seviyesini ve akıntı şiddetini o güne kadar görülmedik ölçüde yükseltmiş ve çevresini yıkıp sürükleyen azgın bir nehir haline getirmişti. Tüm Çaykara Vadisi, boydan boya sel suları ile dolmuş ve en büyük

4 Şimdiki Dernekpazarı ilçesi.

tahribata Zeno ve Fotinos (Ulucami ve Akköse) köyleri uğramıştı. Hatta, pek çok ev sele kapıldığı halde, Zeno Camii'nin "Cenab-ı Allah'ın bir lütfu olarak suyun üzerinde kaldığı" da anlatılırdı. Pek akla yakın olmayan bu rivayete göre, sel camiyi temelleriyle birlikte söküp götürdüğü halde, cami yıkılmaksızın suyun üzerinde kalmış; hatta dağlardan sökülüp gelen ağaçlar, toprak yığınları ve diğer binaların enkazı ile birlikte bu şekilde bir süre nehrin aktığı yönde denize doğru sürüklenmişti.

O sırada yaşanan olaylarla ilgili dilden dile, kulaktan kulağa anlatılanlar; meydana gelen sel felaketinin kısa zamanda boyutları ve etkisi itibariyle bir tür "bölgesel tufan" niteliğini kazanmasını sağlamıştır. Felaketle ilgili o zamanın resmî kayıtlarına geçen bilgilerden çok, halk arasında abartılı rivayetlere konu olan yönleri dikkat çekicidir. Bunlar arasında, Paçan köyünden Bakkalzade Asım Efendi'nin Görele'deki akrabalarına sel ile ilgili yazdığı aşağıdaki mektupta yer verdiği konular ve bunları anlatım şekli; yaşananların halk tarafından nasıl algılandığını ve aradan geçen yaklaşık 80 yıl içinde nasıl bir efsane haline dönüştüğünü izah eder unsurlar taşımaktadır:

ASIM EFENDİ'NİN[5] GÖRELE'YE MEKTUBU

Huzur-ı Fazılânelerine
Muhterem Efendiler,
Selam-i mahsus afiyetinizi müteakip, birbuçuk seneyi mütecaviz tahriren muhaberatımız miyanemizde munkatı…(kesildi). Akraba ve yakınlığı büyüklerimiz göçtükten sonra unuttuk. Merhum efendiler, sıla-i rahmi terk etmeyup, beher sene gelürler idi. Ve sizler terk ettunuz. Pederlerunuzun makam ve derecesini ihraz ettunuz, halen birbirumuzi tanımıyoruz. Bu dünyanun hiç hükmi yoktur.

5 Bakkalzade Asım Efendi, meşhur Bakkalzade Muhammed Efendi'nin oğlu ve Of müftüsü Hüseyin Sabri Efendi'nin yeğeni idi. Of'ta gazetecilik, kitapçılık ve alışverişle iştigal ederken, aynı zamanda Of Müftülüğü nezaretindeki imtihan heyetinde üye idi. Milli Eğitim Bakanlığı müsteşar muavinliğinden emekli merhum İsmail Hakkı Bakkaloğlu'nun amcasıdır. 1946 yılında 74 yaşında vefat etmiştir.

Allah(C.C) bir hafta zarfında Of kazasini mahv u perişan etti. Of'un kesret-i nüfusu, ilm u irfani, servet ü samani Karadeniz'de bir dâhi yok idi. Cenab-ı Allah 24 saatte mahv u perişan etti. 6 Temmuz'da, bir gün bir gece semadan yağan yağmur ve yerlerin dağ ve taşlardan huruç eden sulari, Nuh Aleyhisselam'un zamani gibi oldi. Of'un en büyük ve zengin karyesi (köyü) Zisino karyesi 450 hane; Zeno 500 hane; Zelega, Holayisa, Kadahor nahiyesi 700 haneye yakın, Hopşera ve Şur 800 hane, Holo köyleri 25 muhtarlıktır. Bunların arazileri yüzde 80'ini gitti. Kalan 20'den de bir şey anlaşılmaz. Bilduğunuz Kadahor ve Hadi belirsuzdur. Köprü, cami, dükkân kamilen gitmiştur. Elhasıl su Celal Efendi'nin hanesi altina kadar çikti. Merhum amcalarımızın asarı olan taş köprüyü de aldı. Merkezden Hadi'ya kadar pazar mevkii kalmamiştur. Paçan ile Mimilos'ta çok zayiat yoktur. Lehu'l-hamd akrabamuzdan nüfus zayiatı yoktur. Yaylalarda bulundiler. Of Kazası 80.000 nüfustur. Tahminen 50.000'i hicrete müheyyadır. Zeno Karyesi Cami-i Şerifi, 11 kubbeli İstanbul'da emsali yok idi. Dereden camiye kadar 4 saat, ustünden aşağı 2 saat, köyün başından Yoroz Daği gibi bir dağ var idi. Yarilup cami ve köyü önüne katup dereye indurdi. Karyelerde komşudan komşuya gitmeye mümkün yoktur. İrmaklar 2 minare derinluğinde, 20 dakika mesafede ehali (ahali) birbirinden haberdar değil. El'an da olamadi. Bugün Paçan muhtarı, Sürmene tariki (yolu) ile Of'a geldi. İşte Paçan ve Mimilos'tan bir parça izahat aldum. Ekseri konak ve haneler, taş uzere altından su kaynayup haneyi uçurdi. Bazısı da aşağı geçti. 11 Kubbeli camide 50 kişi yatsıyı kılayurdi. Birtakımları da camide (köy odasında) kumar oynayurdi. Öylece sel onları götürdi.

Felaket gündüz saat 3'te başladi. Dağlara siyah bir bulut kaplayup yariluyurdi. Sedasini merkezden işiturduk. Saat 7 sularında şiddetli bir hareket-i arz da (yer sarsıntısı) oldi. 8 gün 8 gece dağlar mutemadiyen yarildi ve seller akar idi. İki gün güneş etti (hava güneşli oldu). Mimilos, Anaso

karyeleri, güneşte batti sel oldiler. Abdest alinamayacak bir irmak, 150 seneluk gürgen ağacini götürdi. Şinek başı mezra ve çayırlar kamilen sel oldi. Bu karyelerde hiç şenlik yoktur. Masiyet (kötülük) ve isyan bu köylerde idi. Cenab-ı Hakk'ın büyük bir kudret-i ilâhiye-i azimesini gösterdi.

Kondu karşusinda Veçono adında bir karye vardur. Gece oradan bir sel alıp dereye 1,5 saat bayır mevkiinden haneyi aldı, koptu. Derununde (içinde) iki kadın ve cocukları kucaklarında, o azim dereden karşuya haneyi attı. Derununden iki kadın ve cocukları çıkup Hopşera köyüne iltica ettiler. Elyevm berhayattırlar (hayattadırlar). İki kadın da cocuklar kucaklarında, biri beşikte mağrukan (boğularak) Rize açıklarında deryada bulundiler. Ve bir da çabulaci (ayakkabıcı) ustasini Zisino karyesinde, evinden sel geturdi. Bir saat kadar getürüp bir bayırda durdi. Boğaza kadar çamura gömülmüş, üç gün üç gece feryad edup açlıktan bunaldı. Bir sabah namazı, 15 yaşlarında bir delikanlı yanına vardı. Bir parça arpa ekmeği, tuzsuz ve üzerine bir parça yağ-peynir verup yedi, aklı başına geldi. Delikanlı gaip oldu. Elyevm o adam berhayattır.

Zisino ahalisi leylen (geceleyin) köyün ortasına toplandiler. Ellerinde fenerler, dört taraflarindan seller hucum etti. 70-80 kişi var idiler. Çıkamadiler. Büyük bir sel geldi, bunları önüne kattı. Allah Allah sedalari asumane çıktı. Karşuki köyden görürlerdi. Fenerler sönüp kelime-i şehadet kesildi. Cümlesi mağrukan vefat eyledi. Bazı kimseleri da bir saatlik yola kadar sel geturup kabatti. İki gün sonra çıkarıldiler. Hal-i felaketten haberdar olamadiler.

Velhasil, % 20 deduğumuz Müslümanlar kurtardiler. Düz tarlalari, metin binaları olan mütebaki %80'i helak oldiler. Hazret-i Allah, Nuh Aleyhisselam kavmi gibi de, bu kavmi helak eyledi. Dere hâlâ çamur akayur. Ceviz kadar taş dereye atsan batmaz. O kadar sıkı çamur akayur. Bayburt hududundan Of dağlari umumen yarildiler. Yarılup sele

giden dağların sedası asumane çıkar idi. Geri kalan ahaliler de 40 güne varmaz. O derece korktuk!

Hazret-i Allah Subhanehu Hazretleri, kudret-i azametini bize gösterdi. Dere, tuğyan güni, iki minare derunlukte karişmakta 40-50 adım mesafede kaldi. Denize karişmadi ve deniz bulanmadi. Of'un önüne vapur demirleduği mesafeye kadar doldurup düzeltti. Papuçlan (ayakkabıyla) gezilir. Bir mahdır (aydır) aheste yağıyor. Dört gündür güneş gördük. Karyelerde kabristan bile kalmayup sele gitti. Of Boğazi'ni, dere şose yol ile beraber doldurup dümdüz toprak oldu.

Velhasıl iki mah (ay) evvel, Of'a 4500 liralık rakı geldi. 2500 liraluği Kadahor'a çıktı. Bir mah zarfında sarf edildi. Muskirat (Tekel) memuri ile bendeniz konuştum. Kadahor'da hangi dükkânda idiyseler, dere orayı basduğı vakitta su saçaklarına kadar çikti. Derunundan ateş zuhur edup, ihrak olduğuni (yandığını) yüzlerce insan müşahede eyledi.

Bu da Cenab-ı Hakk'ın bir kudret-i azimesidir. Bu gibi felaketlere düçar olanlar balduzini aldı. Ve övey validesini alanlar, çıplak dans oynayanların başına gelmiştir. Kufran-i nimet eylediler. Bu ahaliler zengin idiler. Of, 1.5 milyon lira senede, fındık, fasülye, misirdan alur idi. Her hafta vapurla İstanbul'a, Samsun'a bin liralık yağ gönderurdi. Beher hafta için mevsimde 500 çuval fasulye; bu aylarda 50 çuvala kadar fasulye, İstanbul için vapura verildi. Balmumi, yumurta vesaire; başta Sürmene kazasini, Rize vilayetini, misir-fasulye idare ettururdi. Şimdi sadakaya muhtaç kalduk. Bir kilo ekmeği, 45 kişi taksim etti. Esna-i felakette, Cenab-ı Hakk'a şükür olsun, akraba ve taallükatça bir kederumuz yoktur.

Cenab-ı Hakk, bu gibi afetlerden cumlemuzi muhafaza buyursun, amin! Cümlenuze dua ve selam ederum. Bâkî Huda'ya emanet olun. Muhaberatumizi devam etturelum.

Of'un felaketi, dil ve kalem ile vasfı, gayr-i mümkündür. Cenab-ı Hakk, kulları yarattuğı ve peygamberlerden Nuh Aleyhisselam'ın kavmiyle, bizi Nuh kavmi gibi etti.

Esteizubillah (Veberezulillahi'l-Vahidi'l-Kahhar) nazm-i celili subhaniyesine bizi mezher kıldi. İslâmiyet'e devam edun. Ve bu mektubi da Müslümanlara göster, münafıklara gösterma! Of, ulema ve meşayıh yeri idi. Bu felaketleri hep haber verdiler. Münafıklar inanmadi. Olur ki, Hazreti Allah diğer kaza ve vilayetleri bizden köti eder. Göreyim sizi, İslâmiyetunuze halel geturman Vehbi Hafız ve Celal Efendi'nun dereleri kamilen gitti. Ve bendenizun da dereleri gitti. Ahz u i'tanız (alışverişiniz) nasıldır? Hâlâ Trabzon ile mi iş yapayursunuz? Yoksa İstanbul ile mi? Felaket dolayısıyla, çoluk çocukla bu sene kasabada yazlıyoruz.

Bu yazdığumi, Of'un ahalisi, % 80 isyan etmişti. Mutebakisi İslâmiyet'te berdevam idi. Böyle olduk. Siz sizi düşünün. Arpalı karyesi var idi. Köyün ortasından bir küçük ırmak akar idi. Matur daği yarıldığı vakitta, bir şimşek ateş çaktı. Sedası asumane çıktı. Ahalileri firaren dağa çıkmışler idi. Yüzlerce insan müşahede ettiler. Bir ejderha, başı köpek başından büyük, kulakları merkep kulağından büyük, sağına soluna bakarak birbiri ardı sıra, iki tane geçtuği görüldü. Ve derede, pek çok büyük yılan aktı. Dağlarun hareketi elan kesilmedi. Yine tehlike var.

Baki selam ve hatm-i kelam ederim.
31 Temmuz 1929
Bakkalzade Asım bin Muhammed

Selin vuku bulduğu tarihte 7 yaşında olan Cevdet Yavuz; iki gün içinde toprağa düşen aşırı yağış nedeniyle köyü çevreleyen tepelerden ve yamaçlardan kopup gelen sel sularının her taraftan aktığını; köyün engebeli arazisi içindeki her küçük vadinin adeta birer dere halini alması nedeniyle o sırada bir evden diğerine geçmenin kabil olmadığını anlatıyor. Hatta her taraftan sökün edip

gelen su fezeyanının o güne kadar görülmedik boyutlarda olmasından korkuya kapılan köy sakinlerinin, Cenab-ı Hakk'a, "köyü sel sularına kapılıp gitmekten kurtarması" dileğiyle yakarışta bulundukları; köy muhtarı İsmet Bayraklı'nın alim bir zat olan dedesi Hacı Ahmet Efendi'nin bu niyazla yaptığı duaya hep bir ağızdan "Amin!" dedikleri de bizzat şahit olduğu olaylar arasındadır.

Diğer taraftan köylüler, giderek kabaran ve azgınlaşan sel sularının etrafa saldığı korku sebebiyle mübalağalı tedbirlere başvurmuşlardı. Bu meyanda, Aşağı Hopşeralılar, Zeno köyüne göre daha emin bir mevkide bulunmalarına rağmen, nehir sularının çok daha fazla yükselerek köylerini söküp götürebileceği korkusuyla büyük ölçüde Yukarı Hopşera'ya taşınmışlar; hatta Yukarı Hopşeralıların bir bölümü de daha yukarıya, dağın tepesindeki koruluğa sığınma lüzümunu hissetmişlerdi.

Sel hadisesinin akabinde, büyük çapta tahribata, can ve mal kaybına maruz kalan köylerden çok sayıda aile, Türkiye'nin çeşitli yerlerine; özellikle Hatay'ın Kırıkhan ilçesine ve bu arada Trabzon'un Maçka ilçesine göç ettirilmişlerdi. Annemin anlattığına göre, rahmetli babam, ilçeden sökün edip giden diğer aileler gibi bir ara kendisini göç furyasına kaptırmış; Maçka'ya gidenlerin iskan edildikleri köylerdeki yerleşme imkânlarını inceledikten sonra, evvela oraya gitmeyi düşünmüşse de, daha sonra her nasılsa bu fikrinden vazgeçmişti. Babamın belki doğduğu yere olan hissî bağlılığı nedeniyle vazgeçtiği bu göç kervanına katılıp Maçka'ya yerleşen bazı akraba ve yakınlarımız halen orada yaşamaktadırlar.

Mahallemizden Damaoğulları'ndan İbrahim oğlu Şükrü Yıldırım ile evlenen Fadime ablamın da Enver, Muhittin, Mahir, Hasan ve İbrahim adlı dört erkek çocuğu ile Fevziye, Müzeyyen ve Gülten adlı üç kız çocuğu olmuştur. Yeğenim Muhittin, Medine İslâm Üniversitesi'nden mezun olmuştur. Diğer erkek çocukları da ticaret ve meslek hayatlarını sürdürmektedirler.

Fadime Ablam, 23 Ağustos 1990 yılında yaylada iken solunum yetersizliğinden vefat etti. İki halam da kadınlara göre orta boylu idi. Anne ve babamın tek erkek çocuğu olarak dünyaya gelen benim

Annemin nüfus kaydı.

ise, ablalarıma göre daha kısa boylu olduğumdan kendisini tanıyan yaşlılar tarafından dedeme benzediğim söylenirdi.

İBRAHİM DAYIM

Ailemi anlatırken dayılarımdan bahsetmemeyi bir vefasızlık olarak gördüğümden, yeri gelmişken biraz da onlardan söz edeyim:

Annemin dedesi Abbas'ın, Şerife adlı hanımından yani anneannemden doğan, İbrahim ve Emin adlı iki oğlu vardı.

1893 yılında doğan büyük dayım Hacı İbrahim, Birinci Cihan Harbi'nde asker olmuş, Bağdat Cephesi'nde *Kutü'l-Amare* Kalesi'ni savunurken İngilizlere esir düşmüştü. Rahmetli dayım, esaret hatıralarını anlatırken, memlekete gönderdiği adresin, "*Türk Usera*

Kampı, Mektila kasabası-Hindistan" şeklinde yazıldığını ve bu adres ile ancak 2-3 ayda bir köyden mektup aldığını söylerdi.

Dayımın bulunduğu esir kampının, Anadolu coğrafyasından belki binlerce memleket evladının uzun süren savaşlar ve yaşanan acıklı olaylar sonucu düşman eline düştükten sonra gönderildikleri ve aynı kaderi paylaştıkları, epeyce bilinen bir yer olduğunu yıllar sonra öğrendim.

Harpte esir düşen Türk askerlerinin götürüldükleri esir kampını ve bu kampta geçen olayları anlatan bir kitapta yer alan bilgiler; dayımın anlattıklarına şaşılacak derecede benziyordu. İş Bankası yayını olarak 2000'li yıllarda basılan *Ana Ben Ölmedim!* adlı bu eseri gözden geçirirken satır aralarında adeta dayımla yüz yüze geliyor gibiydim. Özellikle Yemen ve Hicaz bölgelerinde çarpışırken düşman eline düşen ve kendilerinden uzun süre haber alınamaması sonucu şehit düştüklerine hükmedilen kişilerin, uzun süre sonra sağ olduklarına dair ailelerini bilgilendirmek üzere kaleme aldıkları ve "*Ana ben ölmedim…*" diye başlayan mektuplardan bu kitapta söz ediliyordu.[6]

Dayımın çok gülünç ve ilginç hatıralarından birisi de; esir olarak ilk yakalandıklarında, İngilizlerin kendilerini nasıl bir vücut temizliği operasyonundan geçirdikleriyle ilgili idi. Bu maksatla karargâha götürüldükten hemen sonra, üzerlerindeki kirli elbiselerini iç çamaşırlarına kadar çıkartıp, haşereleri öldüren ilaçlı su ile dolu olan büyük bir havuzun çevresinde çıplak olarak topladıklarında; kendilerinin bundan tedirginlik duyarak, "Acaba bu havuzda bizi boğacaklar mı?" diye telaşlandıklarını gülerek anlatırdı. Meğer hazırlanan kükürtlü su, yıkanıp temizlenmeleri içinmiş. Diğer bir hatırası da, İngilizlerin kendilerini sünnetli olarak gördüklerinde meraklı bakışlarla bakıp hayretler içinde izlemeleriydi.

Yine dayımın bizzat bana anlattığına göre; 6 ay esir tutulduktan sonra yapılan bir mübadele[7] çerçevesinde serbest bırakılmış, toplam üç yıllık askerlikten terhis olduktan sonra, memlekete dönüş

6 Cemalettin Taşkıran, *Ana Ben Ölmedim: Birinci Dünya Savaşında Türk Esirleri*, İş Bankası Yayını, İstanbul-2000.

7 Mübadele: Değişim, esir değişimi.

İbrahim dayım. Sol kulağı kesik.

yolunda da büyük maceralar yaşamıştı. Yaşadıklarıyla ilgili olarak; kendilerini taşıyan geminin Umman Denizi'nde yanması sonucu tüm yolcuların denize düştüğünü; sandallar ve tahtalar üzerinde uzun süre azgın dalgalarla boğuştuktan sonra bir geminin gelerek kendilerini kurtardığını, yalnızca bir Kur'ân'dan başka bütün şahsi eşya ve elbiselerinin batarak kaybolduğunu ve böylece çok çileli ve yorucu bir yolculuktan sonra kurtularak memlekete dönebildiğini anlatırdı. Ancak, bunca badireleri atlattıktan sonra da hayatı durulmamış; dönüşünden kısa bir süre geçtikten sonra, bu defa Kurtuluş Savaşı'na katılmak üzere başkasının yerine gönüllü olarak silahaltına alınmıştı.

Anlaşılıyor ki, Osmanlı coğrafyası geçen yüzyılın sonlarından itibaren uzun süre savaş altında kaldığından, ülkenin insanları dur durak bilmeksizin cepheden cepheye koşmaktaydı. Hatta köylerde geçimlerini sağlamakta zorlanan bazı kişilerin, yüklüce bir para karşılığı ve ailelerinden geride kalanların geçiminin sağlanması şartıyla başkalarının yerine savaşa katıldıkları da oluyordu. Dayım da bu şekilde Kurtuluş Savaşı'na katılmış; Eskişehir Cephesi'nde Sivrihisar yakınlarında Yunanlılarla göğüs göğüse çarpışırken koluna isabet eden bir şarapnel parçası ile yaralanarak gazi olmuştu. Ancak, burada yaralanmasının sonucu uğradığı akıbet, çadır hastanesinde çetin bir operasyon geçirdikten sonra sağ kolunun omuzundan kesilmesiydi. Böylece kolu kesik bir biçimde tekrar terhis edilip köye döndükten sonra ölümüne kadar "kolsuz" lakabıyla yaşamış, ancak bu durumuyla da sürekli gurur duymuştu.

Çocukluğumda, dayım fırsat buldukça bize esaret hatıralarını anlatırken, gözlerimi kapatır ve onun anlattıklarını hayalimde canlandırmaya çalışırdım. O vakit bahsettiği uzak iklim, haya-

limde binbir şekle bürünür, efsanevi ve büyüleyici bir hal alırdı. Diyebilirim ki, çocukluğumun kahramanı rahmetli dayım idi. Onu cepheden cepheye koşarken görür gibi olur ve hayalden hayale dalardım. Dayım, kesilen sol koluna karşılık Allah'ın sağ koluna verdiği güçle meşhur olmuştu. Tek elle delikanlılar gibi tarlayı beller, odun yarar ve daha nice işleri görürdü.

Gazi unvanı ile yaşadığı sürece, İbrahim dayımın eline o zamanın ekonomik şartlarında herkese nasip olmayacak derecede önemli bir maaş geçiyordu. İnsanların çok azının düzenli bir gelire sahip olduğu CHP döneminin kıtlık yıllarında aylık maaş sahibi olmak, insanı çevresinde hatırı sayılan bir kişi haline getirmeye yetiyordu. Köylülerin birkaç dönümlük arazilerinden elde ettikleri mısır, fasulye, patates gibi sebzeler ve birkaç büyük baş hayvandan elde ettikleri süt, yoğurt, tereyağı gibi ürünler ancak kendilerine yetiyordu. Gıda ihtiyaçlarını kıt kanaat karşıladıktan sonra ürettiklerinden artakalanları pazara götürüp satarak ek gelir sağlama şansını elde edebilenler talihli sayılıyorlardı. Köyün geriye kalan sakinleri; gaz, bez, tuz gibi zorunlu ihtiyaçlarını karşılamada gerekli parayı elde etmek için hali vakti yerinde olanların tarla işlerinde yevmiyeciliğe, yarıcılığa gitmek zorundaydılar.

Tarım ürünlerinden gelir elde etme şansı hayli sınırlı olduğu gibi, alışveriş potansiyeli ilçe merkezindeki bir avuç esnaftan başkasına ticaret yapma şansı vermiyordu. Böylesine cılız bir ekonomik yapı içinde; köyün öğretmeni, harp malulü, kasabada çalışan memuru gibi bir elin parmaklarını geçmeyecek sayıdaki kişi, aldıkları düzenli maaşlarla tüm köy halkını imrendirecek ölçüde yüksek bir tüketim standardını yakalayabiliyordu. Dayım da, aldığı harp malulü maaşı ile haftalık alışverişinde evin zorunlu ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra, bolca et, beyaz fırın ekmeği, kesme şeker, çay, pirinç gibi, o zaman pahalılığı nedeniyle fantezi sayılan gıda maddelerini satın alabilecek az sayıdaki bu talihli insanlardan biriydi.

Ufak da olsa düzenli gelir sahibi insanların dışındaki köylülerin zar zor elde edebildikleri beş on kuruş, yalnızca evlerinin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamaya yeteceğinden; et yeme fırsatını ancak Kurban Bayramı'ndan Kurban Bayramı'na; pirinç pilavı, kayısı hoşafı gibi yiyecekleri, önemli misafir ziyaretleri ve hastalık

durumları dışında ancak düğün yemeklerinde bulabilirlerdi. Buna karşılık, köyün öğretmeninin, memurunun ya da İbrahim dayının evindeki akşam sohbetine katılma fırsatını elde edebilenler; gürül gürül yanan sobanın üzerinde pişmekte olan etli yahniden paylarına düşen bir tabak yemeği yiyebilir; mis gibi demlenmiş tavşan kanı çaydan gönüllerince içebilirlerdi.

30'lu, 40'lı yıllarda, kumaş takım elbise, deri kundura, yün palto, ancak aylık maaş alan bu tür insanlar ya da gurbete çıktıktan sonra şansı yaver gidip kazandıklarından bir miktar para tasarruf edebilenler tarafından giyilebiliyordu. Diğer köylüler ise, delik deşik bir çift çarık, mahallî tezgâhlarda dokunmuş kırk yamalı ketan ya da forotiko[8] elbiselerle idare etmek zorundaydılar.

Dayımın hali vakti köylülere göre o derece iyi idi ki, o tarihlerde tek parti iktidarının sahibi olan Cumhuriyet Halk Fırkası'na aylık 30 kuruş aidat verebiliyordu. Aslında siyasi olarak CHP'nin görüşlerini benimsemediği halde, bu partiye düzenli olarak aidat ödemesi, resmî devlet otoritesi ile aynileşme, devlet katında itibar görme, sosyal ve ekonomik açıdan elde ettiği imtiyazlı statüyü sürdürebilme gayreti ve arayışıyla açıklanabilir. Tabii ki, Halk Partisi'ne aidat vermesi, onun aynı zamanda köyde etkili bir kişi olduğunu da tescil etmiş oluyordu. Yalnız ne var ki, dayım bu siyasi itibarını istismar etmemiş ve hiçbir zaman o partinin din aleyhtarı faaliyetlerini tasvip etmemişti. Tanıdığım kadarıyla, itikadı sağlam, yaşayışı düzgün ve yumuşak kalpli bir kişi idi. Gel gör ki, 1950 yılından sonra çok partili döneme geçilince, oyunu Demokrat Parti'ye verdiği halde, müzmin bir CHP'li olan ve uzun süre parti başkanlığı yapan Hasan Erol ile eskiden beri olan samimiyeti yüzünden, yediği "Halk Partili" damgasından bir türlü kurtulamamıştı.

Çevrede *Kolsuz Gazi* olarak anılan dayımın diğer bir fiziki özelliği de, sol kulağının yarısının bulunmamasıydı. Onun hikâyesi de hayli ilginçtir: Kendi anlatımına göre, Rus işgalini müteakip

8 Forotiko: Kenevirden eğrilerek mahallî tezgâhlarda dokunan el işi keten kumaş. Forotiko dokunmasıyla ilgili daha geniş bilgi için bkz., Ahmet Yıldırım, "Ketan Dokumacılığı", *Geçmişten Geleceğe Çaykara ve Dernekpazarı*, (ed.) Hasan Hüsnü Durgun, Çaykara ve Dernekpazarı Kültür ve Yardımlaşma Cemiyeti Yayını, İstanbul-2005, s. 547-550.

Çaykara'dan başka yerlere aile göçleri başladığında, kendileri de Maçka'ya göçüp, kısa bir süreliğine Pondila (Gürgenağaç) köyüne yerleşmişlerdi. O sıralarda, ıssız bir güzergâhı takip ederek bir köyden diğer bir köye giderken, yolda çoban köpeklerinin saldırısına uğramış. Daha önceleri duyduğuna göre, insanlara saldıran köpeklerden korunmak için tek çare çömelmek ya da yere oturmakmış. O da bu tedbir hatırına gelerek oturunca, kendisine saldıran köpekler, üzerine atılarak kulağını kopartmışlar. İhtiyar dayımın, bunu anlatırken acı acı kahkaha atarak gülmesini hiç unutamam.

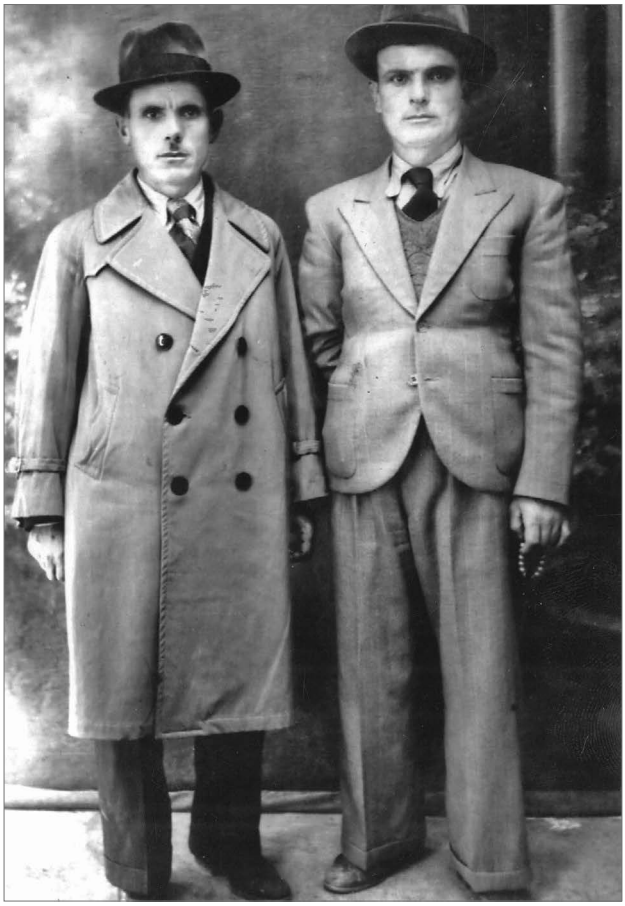

1940'ların ekonomik şartlarında maddi durumu iyi seviyedeki az sayıda köylülerden iki kişi. Soldan sağa; Hasan Okur ve Hüseyin Okur.